

Ofensywa rebeliantów Frontu dla Zmiany i Zgody w Czadzie

Klaudia Badzyńska

18.06.2021

Artykuł w skrócie:

- Prezydent Czadu, Idriss Déby Itno, zmarł 20 kwietnia 2021 roku w wyniku obrażeń odniesionych podczas starć armii narodowej z Frontem dla Zmiany i Zgody (ang. *Front for Change and Concord*, FACT).
- Czad od lat jest kluczowym partnerem w zakresie bezpieczeństwa w międzynarodowych wysiłkach na rzecz zwalczania terroryzmu w regionie Sahelu.
- Śmierć Déby’ego może w znaczącym stopniu odbić się na dotychczasowych działaniach Francji oraz państw regionu zmierzających do przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się organizacji terrorystycznych w głąb Afryki Zachodniej.

Wstęp

11 kwietnia 2021 roku odbyły się wybory prezydenckie w Czadzie. Uzyskując 79,32% głosów¹, na szóstą kadencję został wybrany Idriss Déby Itno. Zaledwie tydzień po wygranych wyborach, śmierć Déby’ego spowodowana ranami odniesionymi podczas starć pomiędzy czadyjskimi siłami zbrojnymi a Frontem Zmian i Jedności w Czadzie ogłoszona została w telewizji ogólnokrajowej przez rzecznika armii, generała Azema Bermandoa. Déby miał już wcześniej w zwyczaju przejmowanie dowodzenia podczas konfrontacji wojskowych, chociażby w kwietniu 2020 roku podczas walk nad jeziorem Czad przeciwko bojownikom Boko Haram². Rebelianci FACT podjęli się ataku przedostając się przez granicę w dniu wyborów i kontynuowali swoją ofensywę na południe, chcąc dotrzeć do stolicy kraju – Ndżameny.

Prezydent Déby sprawował swój urząd od 1990 roku, co czyniło go jednym z najdłużej urzędujących przywódców w Afryce. Objął on władzę w wyniku zamachu stanu, pozbawiając stanowiska prezydenta Hissène Habré i choć przywrócił system wielopartyjny w 1996 r., to zniesienie ograniczeń prezydenckich kadencji w referendum konstytucyjnym w 2005 r. było punktem zwrotnym dla nowej fazy kryzysu politycznego w kraju. Zmieniona konstytucja, która zapewniła Déby’emu zwycięstwo w 2011 roku, była postrzegana przez opozycję jako wyraźny dowód jego zamiaru utrzymania się przy władzy. Od tego czasu opozycjoniści kwestionowali

¹ APS, <https://www.aps.dz/monde/120776-tchad-le-president-idriss-deby-itno-reelu-avec-79-32>, dostęp: 11.05.2021.

² BBC, *Chad president's death: Rivals condemn 'dynastic coup'*, <https://www.bbc.com/news/world-africa-56830510>, dostęp: 11.05.2021.

legitymację jego rządu i wielokrotnie protestowali przeciwko reżimowi, bojkotując wybory w 2006, 2011 i 2016 roku.

Walka o władzę polityczną doprowadziła również do powstania kilku grup rebelianckich, które kilkakrotnie próbowały obalić rząd. W lutym 2008 r. trzy ugrupowania: Związek Sił na rzecz Demokracji i Rozwoju (ang. *The Union of Forces for Democracy and Development*, UFDD), Zjednoczony Front na Rzecz Zmian Demokratycznych (ang. *United Front for Democratic Change*, FUC) i Związek Sił na Recz Zmiany (ang. *Rally of the Forces for Change*, RFC) połączyły siły i przypuściły atak na Ndżamenę, w wyniku którego Déby omal nie stracił władzy. Związek Sił Oporu (ang. *The Union of Resistance Forces*, UFR) próbował już, choć bezskutecznie, obalić prezydenta w 2006 i 2008 roku³. UFR podjął się ponownego ataku w lutym 2019 roku, co zostało powstrzymane przez interwencję francuskich jednostek uczestniczących w operacji Barkhane⁴.

Front dla Zmiany i Zgody w Czadzie

Rebelianci FACT to członkowie czadyjskiej wojskowo-politycznej organizacji z siedzibą w Libii. Ugrupowanie powstało w wyniku fragmentaryzacji innej grupy, Związku Sił na rzecz Demokracji i Rozwoju. Za jego utworzenie odpowiada generał Mahamat Mahadi Ali, były członek UFDD.

Powrót czadyjskich rebeliantów do kraju miał miejsce po zakończeniu konfliktu pomiędzy Czadem i Sudanem w 2010 roku, kiedy to zostali oni wypędzeni z Darfuru. Ugrupowania wykorzystały upadek Muammara Kaddafiego w 2011 r. i zaczęły traktować Libię jako swoją siedzibę, z której dokonywały częstych transgranicznych ataków na terytorium Czadu. W ciągu ostatnich kilku lat bojownicy stacjonowali w górach Tibesti, które obejmują północną część Czadu oraz południową Libię.

FACT rozpoczął swoją ostatnią ofensywę w krytycznym dla kraju momencie. Siły rebeliantów tego ruchu dokonały pierwszego najazdu 11 kwietnia 2021 roku w dniu wyborów w Czadzie, w celu wykorzystania napięć wyborczych i wezwania innych przeciwników do przyłączenia

³ Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/21/who-are-chads-fact-rebels-and-what-are-their-goals>, dostęp: 16.05.2021.

⁴ The Conversation, *France in the Sahel: a case of the reluctant multilateralist?*, <https://theconversation.com/france-in-the-sahel-a-case-of-the-reluctant-multilateralist-143467>, dostęp: 11.05.2021.

się do ich sprawy. Ich publiczne oświadczenia wzywały „członków demokratycznej opozycji, społeczeństwa obywatelskiego i ludu Czadu do kontynuowania nacisku na reżim”⁵, aby wesprzeć walkę zbrojną. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego i partie opozycyjne nie zastosowały się do tego wezwania i zamiast tego wydały komunikat wzywający wszystkie strony do przestrzegania zawieszenia broni.

Istotną rolę w rozwoju sytuacji w Czadzie może odegrać kwestia przynależności do plemion. Polityka prowadzona przez Prezydenta Déby’ego opierała się na faworyzowaniu ludu Zaghawa, z którego to się wywodził. Niektórzy jego członkowie dołączyli do FACT, podczas gdy Mahadiemu, należącemu do ludu Tubu, udało się nawiązać współpracę z innymi grupami, m.in. Narodowym Frontem na rzecz Demokracji i Sprawiedliwości w Czadzie (ang. *National Front for Democracy and Justice in Chad* - FNDJT)⁶. Wsparcie polityczne przyniósł także Związek Sił Oporu, w skład którego wchodzi głównie plemię Zaghawa oraz Wojskowa Rada Ocalenia Republiki (ang. *Military Command Council for the Salvation of the Republic* - CCMSR) działająca w Libii⁷. Śmierć Deby’ego może więc sprawić, że FACT zyska większe poparcie wśród innych grup rebeliantów oraz populacji Czadu. Niemniej jednak kluczowym będzie, czy ugrupowaniu uda się sprawić wrażenie, iż walczy za więcej niż jedno plemię.

Sytuacja wewnętrzna Czadu

Zaraz po ogłoszeniu śmierci Idrissa Déby’ego utworzono Tymczasową Radę Wojskową, na której czele stanął syn zmarłego prezydenta, Mahamat Déby Itno. Składa się ona z piętnastu członków, a należą do nich m.in. szef sztabu generalnego Abakar Abdelkarim Daoud, dyrektor wywiadu wojskowego Taher Erda Taïro oraz byli ministrowie bezpieczeństwa publicznego, administracji terytorialnej i armii. Do pierwszych działań Rady należało zawieszenie konstytucji, rozwiązanie Zgromadzenia Narodowego, zarządzanie godziny policyjnej, a także

⁵ International Crisis Group, Chad: What are the risks after Idriss Déby’s death?, <https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/chad/tchad-quels-risques-apres-la-mort-d-idriss-deby>, dostęp: 11.05.2021.

⁶ Al Jazeera, *Who are Chad’s FACT rebels and what are their goals?*, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/21/who-are-chads-fact-rebels-and-what-are-their-goals>, dostęp: 11.05.2021.

⁷ Al Jazeera, *Who are Chad’s FACT rebels and what are their goals?*, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/21/who-are-chads-fact-rebels-and-what-are-their-goals>, dostęp: 11.05.21.

zamknięcie granic lądowych i ograniczenie podróży lotniczych. Po kilku dniach wycofano się jednak z niektórych dyrektyw, a granice zostały ponownie otwarte.

Przedstawiciele opozycji politycznej i część społeczeństwa obywatelskiego są krytycznie nastawieni wobec Tymczasowej Rady Wojskowej. Obawy dotyczą głównie tego, że jej funkcjonowanie jest sprzeczne z konstytucyjnym wymogiem, który mówi o tym, aby to przewodniczący Zgromadzenia Narodowego nadzorował przejście oraz przejęcie władzy przez armię⁸. Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego powinien pełnić funkcję prezydenta tymczasowego w przypadku wakatu na stanowisku prezydenta, a następnie w ciągu co najmniej 45 dni, a najwyżej 90 dni, przeprowadzić wybory⁹. Dowódca armii nie ma więc żadnej podstawy do przejęcia roli przywódcy Czadu, co wskazywałoby na to, że powołanie Rady jest *de facto* zamachem stanu, który ma na celu kontynuację polityki Déby'ego. Zwolennicy byłego prezydenta uważają natomiast działalność Rady za jedyny możliwy sposób radzenia sobie w wyjątkowych okolicznościach, w celu utrzymania pokoju i zapewnienia obrony kraju. Tymczasowa Rada Wojskowa, w odpowiedzi na krytykę, odbyła spotkania z członkami Krajowych Ram Dialogu Politycznego (ang. *National Framework for Political Dialogue*, CNDP) i wpływowymi liderami partii politycznych, w tym Albertem Pahimi Padacké, który zdobył drugie miejsce w wyborach prezydenckich¹⁰. Rada wyznaczyła także 40-osobowy rząd przejściowy. Powstał on po konsultacjach z tymczasowym premierem, którym został właśnie Padacké. Kadencja rządu ma wynosić 18 miesięcy. Po tym okresie planowane jest przeprowadzenie demokratycznych wyborów.

Rebelianci ogłosili również, że nie uważają Tymczasowej Rady Wojskowej za prawowitą władzę i planują kontynuować ofensywę¹¹. Chociaż FACT poniósł znaczne straty ludzkie i materialne, śmierć prezydenta Déby'ego niewątpliwie pobudziła jego uzbrojonych przeciwników do działania.

⁸International Crisis Group, Chad: What are the risks after Idriss Déby's death?, <https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/chad/tchad-quels-risques-apres-la-mort-d-idriss-deby>, dostęp: 11.05.21.

⁹Brookings Institution, *What does President Idriss Déby's death mean for Chad?*, <https://www.brookings.edu/podcast-episode/what-does-president-idriss-debys-death-mean-for-chad/>, dostęp: 11.05.21.

¹⁰International Crisis Group, *Chad: What are the risks after Idriss Déby's death?*, <https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/chad/tchad-quels-risques-apres-la-mort-d-idriss-deby>, dostęp: 11.05.21.

¹¹France News Live, <https://francenewslive.com/le-fils-du-president-tchadien-mort-au-combat-prend-le-pouvoir/235959/> dostęp: 27.05.2021.

Rola Libii

W październiku 2020 roku obie libijskie koalicje wojskowe – jedna kierowana przez władze w Trypolisie, a druga przez Khalifę Haftara, dowódcę Libijskiej Armii Narodowej (ang. *Libyan National Army* - LNA) z siedzibą we wschodniej Libii – podpisały porozumienie o zawieszeniu broni. W marcu te rywalizujące ze sobą frakcje zgodziły się na utworzenie nowego Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Filarem porozumienia o zawieszeniu broni było wezwanie do wyjazdu cudzoziemskich sił zbrojnych, w tym tych pochodzących z Czadu, które służyły jako siły zastępcze tj. niepaństwowe podmioty zbrojne). Powyższa część porozumienia została jednak w niewielkim stopniu zrealizowana. Chociaż niektóre grupy rebeliantów w Czadzie próbowały połączyć siły od lutego 2021 r., aby przygotować się na ewentualne przyszłe problemy, jakie mogą wystąpić z władzami Libii, nie spotkały się jeszcze z żadną skoordynowaną presją, by opuścić kraj.

FACT był w stanie skutecznie zaatakować Czad, gdyż prawdopodobnie przejął on w posiadanie uzbrojone pojazdy i ciężką artylerię, którą zagraniczni zwolennicy Haftara dostarczyli jego siłom przed ofensywą na Trypolis w 2019 roku. Według raportu ONZ ds. Libii, siły FACT nie brały udziału w walkach, ale były odpowiedzialne za ochronę obiektów wojskowych w środkowej Libii w 2017 r. i na południu kraju w 2019 roku¹². Jest zatem prawdopodobne, że członkowie FACT byli w stanie skompletować arsenał dzięki kontaktom z LNA.

Wpływ wydarzeń w Czadzie na państwa regionu

Czad od lat jest kluczowym partnerem w międzynarodowych wysiłkach na rzecz zwiększania bezpieczeństwa i zwalczania terroryzmu w regionie Sahelu. Śmierć prezydenta może stanowić poważny cios dla G5 Sahel, regionalnej organizacji obejmującej Czad, Niger, Mali, Burkinę Faso i Mauretanię. W odpowiedzi na działalność grup ekstremistycznych, siły te mają silne wsparcie finansowe i logistyczne ze strony rządu francuskiego, ONZ, Unii Afrykańskiej i Unii Europejskiej. Stolica Czadu służy obecnie jako siedziba dla francuskiej operacji Barkhane, mającej na celu walkę z grupami zbrojnymi w Sahelu od 2014 roku. W lutym br. Czad wysłał dodatkowe 1200 żołnierzy, aby wesprzeć około 5100 francuskich żołnierzy stacjonujących już

¹² United Nations, Security Council, *Letter dated 8 March 2021 from the Panel of Experts on Libya established pursuant to resolution 1973 (2011) addressed to the President of the Security Council*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/037/72/PDF/N2103772.pdf?OpenElement>, dostęp: 11.05.2021.

w regionie¹³. Co ważne, armia Czadu jest uważana za najbardziej doświadczoną ze wspólnych sił G5 Sahel. Znaczący jest także wkład Czadu, w postaci 1400 żołnierzy, w misję pokojową ONZ w Mali, MINUSMA (ang. *United Nations Integrated Stabilization Mission in Mali*)¹⁴.

Reżim Idrissa Déby'ego był uważany przez mieszkańców Zachodu, w szczególności przez Francję, za istotnego partnera w wojnie przeciwko dżihadystom w Sahelu. Czad, pozbawiony dostępu do morza oraz położony między upadającymi państwami, takimi jak Libia, Sudan i Republika Środkowoafrykańska, jest głównym uczestnikiem tego konfliktu pod względem liczby żołnierzy i uzbrojenia. Déby przez lata utrzymywał bliskie stosunki z Republiką Francuską, której siły pomogły mu odeprzeć ofensywy rebeliantów zagrażające jego władzy przynajmniej trzy razy w ciągu ostatnich 15 lat¹⁵.

Czad jest również postrzegany jako kluczowy w zakresie działalności zmierzającej do wyeliminowania grupy terrorystycznej Boko Haram, która, choć powstała w północno-wschodniej Nigerii, rozszerzyła zasięg swojej aktywności się na tereny Czadu. W ostatnich latach jedna z frakcji powstałych po podzieleniu się Boko Haram zyskała na sile i określa się jako *Państwo Islamskie Prowincji Afryki Zachodniej* (ang. *Islamic State in West Africa Province*, ISWAP). Zagrożenie ze strony tej organizacji terrorystycznej doprowadziło do reaktywacji wielonarodowej wspólnej grupy zadaniowej (ang. *Multi-National Joint Task Force*, MNJTF), składającej się z jednostek wojskowych z Beninu, Kamerunu, Czadu, Nigru i Nigerii.

W związku z powyższym, dla Francji zmiany w Czadzie są kluczowe w procesie utrzymania zagranicznej misji. Współpraca z Déby opierała się na stosunkowo dużej niezależności Macrona w decydowaniu o charakterze realizowanych operacji wojskowych. Nowy reżim może negatywnie wpłynąć na pozycję Republiki Francuskiej, która opierała swoją siłę militarną w regionie głównie na Czadzie.

¹³ Reuters, *France rules out immediate troop cuts in Sahel, Chad deploys reinforcements*, <https://www.reuters.com/article/us-sahel-security-idUSKBN2AG1B2>, dostęp: 11.05.2021.

¹⁴ Reuters, *Chad's army says it will continue joint operations against jihadists*, <https://www.reuters.com/article/ozatp-uk-chad-security-army-idAFKCN21V0HT-OZATP>, dostęp: 11.05.2021.

¹⁵ World Politics Review, *After Deby's Death, Chad—and the Region—Brace for the Worst*, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29598/after-deby-s-death-in-chad-conflict-and-instability-loom>, dostęp: 11.05.2021.

Podsumowanie

Pomimo wewnętrznych problemów, z jakimi mierzył się Czad podczas prezydentury Idrissa Déby'ego, był on uważany przez m.in. Francję, USA i Unię Europejską za ważnego gracza w walce o pokój na obszarze pochłoniętym przez działania terrorystyczne. Obecna sytuacja poddaje więc w wątpliwość przyszłość sił takich jak G5 Sahel, czy też zaangażowanie czadyjskich jednostek wojskowych w operację Barkhane i MINUSMA. Konieczność wycofania sił na rzecz rozwiązania problemów na froncie wewnętrznym mogłaby mieć poważne konsekwencje, jeśli chodzi o rozmieszczenie sojuszników Czadu w Sahelu, zwłaszcza Francuzów.

Choć armia Czadu oświadczyła 9 maja 2021 roku, że ofensywa przeciwko rebeliantom FACT dobiegła końca, sytuacja w regionie wciąż pozostaje niestabilna¹⁶. Jak dotąd wysiłki organizacji międzynarodowych, Francji, a także państw regionalnych, mające na celu wycofanie grup ekstremistycznych z Sahelu, nie przyniosły znaczących rezultatów. Według Africa Center for Strategic Studies rok 2020 był najbardziej śmiertelnym w historii¹⁷, a brutalne ataki ze strony grup takich jak, Państwo Islamskie Wielkiej Sahary (ang. *Islamic State in the Greater Sahara*, ISGS), nasilają się i rozprzestrzeniają na nowe obszary Afryki Zachodniej, od południowego Mali po sąsiednie Burkina Faso i Niger.

¹⁶ Africa News, <https://www.africanews.com/2021/05/10/chad-army-says-operation-against-rebels-is-over/>, dostęp 27.05.2021.

¹⁷ Africa Center for Strategic Studies, <https://africacenter.org/spotlight/islamic-state-in-the-greater-sahara-expanding-its-threat-and-reach-in-the-sahel/>, dostęp 27.05.2021.

Bibliografia:

Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/21/who-are-chads-fact-rebels-and-what-are-their-goals>, dostęp: 11.05.21.

Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/25/chads-fact-rebels-ready-for-ceasefire-and-talks>, dostęp: 11.05.21.

Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2021/5/9/chad-military-claims-victory-over-northern-rebels>, dostęp: 11.05.21.

Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/program/inside-story/2021/5/1/is-stability-in-chad-at-risk>, dostęp: 11.05.21.

Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/africa/chads-military-council-appoints-new-government/2227667>, dostęp: 11.05.21.

BBC, <https://www.bbc.com/news/world-africa-56836109>, dostęp: 11.05.21.

BBC, <https://www.bbc.com/news/world-africa-57049004>, dostęp: 11.05.21.

Center for Strategic and International Studies, <https://www.csis.org/analysis/d%C3%A9bys-dead-whats-next-chad-and-sahel>, dostęp: 11.05.21.

International Crisis Group, *Chad: What are the risks after Idriss Déby's death?*, <https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/chad/tchad-quels-risques-apres-la-mort-d-idriss-deby>, dostęp: 11.05.21.

Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies, <https://dayan.org/content/death-chads-warrior-president-what-it-means-region-and-world>, dostęp: 11.05.21.

Nigel Walker, Chad: prospects after the 2021 election, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9219/CBP-9219.pdf>, dostęp: 11.05.21.

Reuters, <https://www.reuters.com/world/africa/chads-military-names-new-government-opposition-still-unimpressed-2021-05-02/>, dostęp: 11.05.21.

Reuters, <https://www.reuters.com/world/africa/who-are-rebels-threatening-take-chads-capital-2021-04-21/>, dostęp: 11.05.21.

Voice of America, <https://www.voanews.com/africa/chad-military-claims-victory-over-rebels-north>, dostęp: 11.05.21.

O AUTORCE

Klaudia Badzyńska. Studentka stosunków międzynarodowych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania badawcze to bezpieczeństwo międzynarodowe, konflikty zbrojne obejmujące obszar Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktów na tle etnicznym.

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.